

มณฑลมหัศจรรย์

ชลไสย โส

๒ IN ๑

๒

ตติยคากายตถ วรรณนา

- ๐ พาสุจจกถา
- ๐ สิปปกถา
- ๐ วินยกถา
- ๐ สุภาสิตวาจากถา

ขุททกปาเจ มงคลสูตร

เอวมเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกัสส อาราเม ฯ อถโข
อณฺณตฺรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปิ เขตวณฺโณ โอบาเสตฺวา เยน ภควา
เตนุปลงฺกมิ อุปฺปลงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาลิ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺตา โข สา เทวตา
ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

พหู เทวา มนุสฺสา จ
อากงฺขมานา โสตถานํ
อเสวนา จ พาลานํ
ปฺรูชา จ ปฺรูชนิยานํ
ปฏฺริรูปเทสวาโส จ
อตฺตสมฺมาปณฺธิ จ
พาหุสจฺจณฺจ สิปปณฺจ
สุภาสิตา จ ยา วาจา
มาตาปิตุอฺปฏฺฐานํ
อนากุลา จ กมฺมมฺนฺตา
ทานณฺจ ฌมฺมจริยา จ
อนวชฺชานิ กมฺมานิ
อารตี วิรตี ปาปา
อปรมาโท จ ฌมฺเมสุ
คารโว จ นิวาโต จ
กาเลน ฌมฺมสุสฺวานํ
ขนฺตี จ โสวจฺสุสฺตา
กาเลน ฌมฺมสากจฺฉา
ตโป จ พุรุหฺ มจฺริยณฺจ
นิพฺพานสจฺฉนิกิริยา จ
ผุฏฺฐสฺส โลภฌมฺเมหิ
อโสภํ วิรชํ เขมํ
เอตาทิสานิ กตฺวาน
สพฺพตฺถ โสตฺถิ คจฺฉนฺติ

มจฺคลานิ อจินฺตยํ
พฺรุทธิ มจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
ปณฺฑิตานณฺจ เสวนา
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
ปฺพุเพ จ กตฺปญฺญตา
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
วินโย จ สุสิกฺขิโต
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
ปฺุตฺตทวารสฺส สงฺคโห
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
ฉาตกานณฺจ สงฺคโห
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
มชฺชปานา จ สณฺณโม
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
สนฺตญฺฉิ จ กตฺถณฺญตา
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
สมณฺวานณฺจ ทสฺสนํ
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
อริยสจฺจานทสฺสนํ
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
เอตมฺมจฺคลมฺมุตฺตมํ ฯ
สพฺพตฺถมปฺราชิตา
ตนฺเตสํ มจฺคลมฺมุตฺตมฺนฺติ ฯ

มจฺคลสูตรํ นิฏฺฐิตํ ฯ

กิตฺตนปฺตํ

ตติยคถายตฺถ วรรณนา

พหุสจฺจกถา

สิปปกถา

วินยกถา

สุภาสิตวาจากถา

จตุตถคถายตฺถ วรรณนา

มาตاپิตฺตอฎฺฐจณกถา

ปุตฺตทวารสงฺคหกถา

อนากุลกมฺมุตกถา

พรรณนาความแห่งคาถาที่ ๓

[๑๑๕] พึงทราบวินิจฉัยแห่งคาถาที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :
ความเป็นแห่งผู้มีสละมากชื่อว่า **พาทุสัจจะ**. ความเป็นผู้
ฉลาดในหัตถกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **คิลปะ**.
แม้ในฎีกาแห่งวาเสฏฐสูตร ในมัชฌิมปิณฑาสกั ท่านก็
กล่าวว่า “ความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรม ชื่อว่า คิลปะ
เพราะอรรถว่า อันบุคคลต้องศึกษาด้วยอุบายนั้นๆ.”

กฎสำหรับฝึกหัดกายวาจาและจิต อธิบายว่า
“เครื่องกันเครื่องห้ามกายวาจาและจิตเหล่านั้น จาก
อาบัติบ้าง จากโทษเครื่องทุศีลบ้าง จากอกุศลกรรมบถ
บ้าง ตามสมควร” ชื่อว่า **วินัย**. ส่วนในอรรถกถาทันที
มีสมันตปาสาทิกาเป็นต้น ท่านกล่าวหมายเอาพระวินัย-
ปิฎกอย่างเดียวกันว่า “ก็อุบายนั้น ย่อมฝึกกายด้วย วาจา
ด้วย เพราะเกียดกันเสียซึ่งอชฌาจารย์อันเป็นไปทางกาย
และอันเป็นไปทางวาจา เหตุนี้ อุบายนั้นจึงชื่อว่าวินัย.”

ในอรรถกถาท่านกล่าวว่า “บทว่า **ศึกษาตีแล้ว**
คือสำหรับแล้วด้วยตี. บทว่า **กล่าวตีแล้ว** คือกล่าว
แล้วด้วยตี. ศัพท์ว่า **ยา** เป็นศัพท์แสดงอรรถไม่จำกัด.
คำเปล่ง คือคำเป็นทางชื่อว่า วาจา.”

อรรถกถาแห่งรูปกัณฑ์ ว่า “ลัททชาติโต อันเขา
พูดกัน เหตุนี้ลัททชาตินั้น ชื่อว่าวาจา. ลัททชาติโต อัน
เขาเปล่ง เหตุนี้ ลัททชาตินั้น ชื่อว่าคิรา การเปล่ง
ถ้อยคำ **ชื่อว่าคำเป็นทาง** ถ้อยคำนั้นด้วย เป็นทางด้วย
แห่งเหล่าชนผู้ประสงค์จะทราบเอง และประสงค์จะให้
ผู้อื่นทราบเพื่อความ แม้เพราะเหตุนี้ ชื่อว่า **พยุปโย**.”

อรรถกถาแห่งมูสาวาทสิกขาบทว่า “คำเป็นทาง
ชื่อว่า **พยุปโย**. จริงอยู่ วาจาเท่านั้น เป็นทางของชนทั้ง
หลายผู้ถึงทิฏฐานุกติ (คือเป็นตัวอย่าง) แม้ของชนทั้ง
หลายเหล่าอื่น ท่านจึงเรียกว่า **พยุปโย**.”

อาเทศวาจาคัပ္พะยเป็น **พยุ** ในเพราะปถศัพท์น
ปลาย ด้วยสูตรในลัททนิตีปรกณ ตอนว่าด้วยสนธิกะปะว่า
“**วาจาย พยุ ปโย** (แปลงวาจาคัပ္พะยเป็น **พยุ** ในเพราะ
ปถศัพท์)” ก็ได้ ด้วยมหาพฤทธิก็ได้.

บทว่า **เอตี** ความว่า “เทพดา ท่านจงถือว่า
พาทุสัจจะ ๑ คิลปะ ๑ วินัยที่ศึกษาตีแล้ว ๑ วาจา
สุภาสิต ๑ กรรม ๔ อย่างนี้เป็นมงคลอย่างสูงสุด”

ตติยคาถายตถวณณนา

[๑๑๕] ตติยคาถาย ๑ **พาทุสัจจันติ** พุสสุต-
ภาโว ๑ **สิปปันติ** ยงฺกิญจ หตฺถโกสลล ๑
มชฺฌิมปณฺณาสเก วาเสฏฺฐสฺสุตฺตฎฺฎีกายมฺปิ เตหิ เตหิ
อุปาเยหิ สิกฺขิตพฺพตเถน สิปปิ หตฺถโกสลลนฺติ วุตฺต ๑

วินโยติ กายวาจาจิตตวินยนิ เตสฺ ยถานูรูปิ
อาปตฺติโต วา ทุสสิลโยโต วา อกุลลคมมปถโต วา
นิเสธนิ นินวารณนฺตยโต ๑ สมฺนตปฺปาสาทิกาทิสฺส ปน
วินยปิฎกเมว สนฺธาย กายิกวาจลิกอชฺชมาจารย์เสธนโต
เจส กายญจ วาจญจ วิเนตฺติ วินโยติ วุตฺต ๑

สุลิกฺขิตโตติ สุญฺจ ลิกฺขิตโต ๑ **สุภาสิตาติ** สุญฺจ
ภาสิตา ๑ **ยาติ** อนินยมนินทุโส ๑ **วาจาติ** คิรา
พยุปโยติ อญฺจกถาย วุตฺต ๑

วุจตฺติติ วาจา ๑ **คิริยตฺติติ** คิรา ๑ **พยุปโยติ**
วากฺยเกโท ๑ วากฺยญจ ตํ ปโย จ อตฺถํ ฌาตุ-
กามานํ ฌาเปตฺกกามานญฺจาติปิ พยุปโยติ รูปกณฺท-
วณณนา ๑

พยุปโยติ วจนปโย ๑ **วาจาเยว** หิ อญฺเฌสมฺปิ
ทิฏฺฐานุกฺติ อาปชฺชนฺตานํ ปถภูตา **พยุปโยติ** วุจตฺติ
มูสาวาทสิกขาบทวณณนา ๑

วาจาย พุโย ปโยติ สนฺธิกะปฺปสทฺทนิตีสุตฺเตน
มหาวุตฺตินา วา ปถสทฺเท ปเร วาจาสทฺทสฺส พยาเทโส ๑

เอตฺนฺติ ยญจ พาทุสัจจํ ยญจ สิปปิ โย จ
สุลิกฺขิตโต วินโย ยา จ สุภาสิตา วาจา อิห
จตุพฺพิริ อุตฺตมํ มงฺคฺลนฺติ คณฺหาหิ เทวเตติ